

תבנית נוף מולדת

ואות לגויים שהנה בכפר הזה חוגגים את חג העצמאות כהילכתו.
ביום העצמאות האחרון שחגגתי בכפר הולדתי, בראשית שנות השישים, נתלה מגן-דוד ענק מעל קידמת הבמה, עטוי ענפי ער שהובאו מהעץ שהצל על מעיין הכפר. כל כך גדול ואימתני היה אותו מגן שהפיל את חיתתו על התלמידים שהשתתפו במסכת ועל השורות הראשונות בקהל. ואם הסתכלת בחיזיון הנדיר הזה ממעוף הציפור, מעל גבי מרבד הקסמים, שמת את לבך לכך שסביב מגן-דוד התלוי נוצר מעין עיגול ריק של אימה, פחד ונאמנות.
בראשית שנות השישים עזבה משפחתי את הכפר לחיפה, ובסוף שנות השישים הגעתי לירושלים, גורר אחרי את תבנית הפח של נוף מולדתי, ומרעיש עולמות, כפי שאני עושה עכשיו. אבל המולדת עצמה, מינורית ושקטה, נשארה בגליל. היא מתחילה בצומת שלומי, ביציאה מנהריה, היא מתחילה בשקיות הפלאסטיק הכחולות של מטעי הבנות. ומסתיימת בתכריכים של הדודה מארי, אותם ביקשה לקנות בירושלים, עיר הקודש, כדי להופיע כיאות בפני בוראה. ועטופה בהם היא נטמנה בתוך האדמה שעליה השקיפה במשך שישים שנות נישואיה, במבואותיו הצפוניים של הכפר, בבית המשקיף על עץ הער שהיה לפניו מצל על המעיין ושימש אותנו לקישוט יום העצמאות, בבית המשקיף על בית-הקברות. "פָּרָם אל-שייח'" קראו לאותו מחוז קסמים, לאמור: כרם השייח'. כרמים לא היו שם, וגם השייח' לא הראה את שולי אדירתו לאיש, אבל הוא ממשי בזכרוני יותר מכל השייח'ים שפקדו את חיי מני אז. לרבות השייח' של ירושלים.
שנות-אור-תעתיים מפרידות ביני לבין הנוף שיצר אותי בצלמו, בצלם דמות תבניתו, ביני לבין הנוף שאני גורר אחרי ממקום למקום.
ובירושלים, בחורף, מדי שנה כמעט, מפזר האופה הקוסמי המופלא בין תבנית לבין תבנית ירושלים פתותי של קמחיים, על מנת שלא נדבק זה לזו. ■

דברים שנאמרו בתוכנית "מילים שמנסות לגעת", ששודרה לרגל יום העצמאות

א/ג/כ, 19/10/83

מן הממשל הצבאי. הגליל אינו סגור יותר. הנוף פתוח והעין רואה. אבל הקרקע נשמטת, לאט לאט ובבטחה רבה, מתחת לרגליך, והזמן דוחק, ואם אינך מספיק היום למלא את ראותיך באותו אוויר צלול של הנוף הקמאי, ודאי לך שהחמצת את ההזדמנות, והאפשרות היחידה שנותרה בידך היא לחזות בנופי הגליל ממעוף הציפור, מעל גבי מרבד הקסמים, באם הנך מעדיף שטיחים ולא אדמה. מה עוד ששניהם, גם השטיח וגם האדמה, נשמטים, מתישהו, מתחת לרגליך והנוף ממנה. אינו ממתין לך יותר.
יום העצמאות של שנות החמישים היה היום היחיד במשך כל השנה שבו יכול היה הערבי של הגליל לטייל בתבנית נוף מולדתו בלא להצטייד ברשיון מטעם הממשל הצבאי. זה היה יום החופש והחירות, ככל שהדבר נשמע פראדוקסלי. ביום העצמאות, שמנהל בית ספרנו התעקש לקרוא לו חג העצמאות, ניתנה בידך האפשרות (באם ענית על הדרישה, הנדירה באותם ימים, להיות גם ערבי וגם בעל רכב) לטייל בנופי הגליל בלא חשש שמא תעצור אותך משטרת ישראל נטול רשיון מתאים. וגם אם לא היית חובב טיולים מושבע פיתתה אותך החירות הפתאומית להצטרף לשטן של ספר איוב, ולומר בסוף היום המבורך, לכל השואלים מאין תבוא? — "משוט בארץ ומהתהלך בה". שכן, רק מי שנעלו עליו את דלת דרו חש ביתר שאת את משמעות החירות שביציאה מתוך אותו חדר נעול. כל אחד והמנעול שלו.
אני נוסע להלווייתו של הדודה מארי בראשית מרץ, והגשם ניתך על השתי וערב של הנופים האסורים של שנות החמישים, בצומת שלומי, על מטעי הבנות והשקיות הכחולות, הפרוזאיות, הכרוכות סביב האשכולות של העונה. בוטות ואטומות. ואני נוסע לאזכרה, כעבור כמה שבועות, בתוך האגמים של הקידות הצהובות, הפזורים משני צדי הדרך, כפי שהיו פזורים באותן שנים רחוקות. אבל ריחוק מסוים מפריד בינינו עכשיו: ביני, הנוסע לאזכרה, לבין שיחי הקידה השעירה, הצהובים עד כדי כאב, בנוף המנוכר.
ביום השישי הקדוש, שחל בראשית האביב, היינו פושטים על השדות, בטרם ידענו על אודות פרחים מוגנים ושאר גזירות, כדי להביא לכנסיה את פרחי הקידה השעירה על מנת לקשט את ארון הצלוב. וכך עשינו ביום העצמאות. הבאנו את פרחי הקידה כדי לקשט את שער הניצחון שהוצב במבואות הכפר, סימן

ל אופה מתחיל יודע שאין נותנים את עיסת העוגה בתוך התבנית בטרם נזרה הקמח על דפנותיה, וזאת על מנת לחצוץ בין התבנית לבין המוצר המוגמר. ואף שאין הנחתום מעיד על עיסתו, אני חש היום, בירושלים של שנות השמונים, כי חלקים ממני עדיין דבוקים בתבנית נוף מולדתי, בגליל של שנות החמישים, ואני מתהלך שרוף ופגום בנופים הזרים שבחרתי לי כמולדת.
נוף מולדתי בשבילי הוא הנוף שנשקף מחלוננו הדרומי בכפר, שנקרא "באב אל-סֵר", לאמור: דלת הסוד. זה השם שניתן בבנייה הערבית ליציאה האחורית, ליציאת החירום. מין חלון נמוך אדן, שבשעת בהלה ניתן לברוח דרכו מתוך פנים-הבית המוגן אל החוץ הפרוז. הנוף שנשקף מבעד לאותו חלון נמוך ורחב אדן, מבעד לאותה דלת-סוד, היה עטוי דוק של מסתורין, ובזכרוני הוא נשאר שזזה עד עצם היום הזה. ההסתכלות באותו נוף, בשנות החמישים, לא הייתה כרוכה, בניגוד לטיול בו, ברשיון מיוחד מטעם הממשל הצבאי. אבל הפראנואיד הערבי שבתוכי מהרהר היום פעמיים בטרם יעלה באוב זכרונו את קווי המתאר של אותו נוף אסור, שמא כרוך הדבר בהוצאת רשיון הזכרות מיוחד.
ביתנו שוכן בשיפולי הגבעה הדרומית בכפר, והשביל שעבר לידו המשיך בדרכו בינות לשדות החמרא עד אשר הגיע לטבור העמק ל"חילת אזאמל", שם חצה את הכביש הניצב שנמתח לאורך העמק; לאחר מכן עלה השביל לכיוון "אל עֶזְאֹר" הטרשי, ולבסוף נמוג בקו האופק שהיה סוף העולם של ילדותי. זה הנוף שמופיע בחלומותי, וגם כאשר התפאורה שבתוכי מתרחשים החלומות היא ירושלמית או אחרת, תמיד ניתן לראות מבעד לחלונותי, על-פי הגיון החלומות, פיסה מאותו נוף, שיש בה תמיד כדי להרגיע ולנחם. ואני שב לעתים לאותו נוף קסום של ילדותי, מחוץ לשעות הקבלה של החלומות, ובכל פעם מגלה שהמסתורי הולך ונעשה אפרורי ואטום, הולך ונעשה יומיומי ופתוח. אטום — לפי שאיבד את שקיפותו התמימה, שביום בהיר ניתן דרכה לראות עד סוף העולם, ניתן היה דרכה לגעת בהווה הרוגעת של הגליל, באותה שלווה של נוף שאין לו לאן למהר, שהוא כאן לעולמים, ואם לא עלה בידך היום לתהות על תעלומותיו, ודאי לך שתצליח בכך ביום מן הימים. פתוח — לפי שאינך חייב, לכאורה, להצטייד ברשיון

27 מונולוג של גדליה בסר

(ה'כפיל' שהוא אישה, בניגוד לוורסיה המקורית של המחזה, גם בגלל בעיות הזהות המינית של ויינינגר) ואז — דממה על הבימה. שום דיאלוג. השחקן רק מנסה לבדוק אם אכן הוא זה או לא, גם משום שעמידת כפילו עורפית לו, כמו בעיות הגיונה של המראה. וברגע זה — גם בקהל משתררת דממה מוחלטת, בגלל ההפתעה ובגלל דרך החיפוש המוזרה של הגיבור אחר עצמו. בעיני זהו הקסם (בו, אגב, איני פוגש הרבה בתיאטרון הישראלי), אלא שצריך להיות זהירים מאד בדרך עיצובו משום שאם דרכי ביטוי אינן אורגניות עם התוכן, הן מתקבלות כ'קונצ'ים' מלאכותיים המנותקים מהחוויה התיאטרונית.
בדרכי שלי בתיאטרון אני רוצה לראות, באופן כללי, שילוב בין גישתו של ברכט בנושא היציאה אל הקהל ובין זו של אָרְטו שדיבר על הקסם שהזכרתי כעל משהו שמופיע בחלום, כמו מתחת לעורו של האדם, לא כתגובה ראציונאלית ריאליסטית.
ובאשר להצלחת 'נפש יהודי' כעת, אני שמח כמובן ועם-זאת הייתי רוצה להתחיל כבר עם דבר חדש, למצוא חומרים חדשים, מגרים מספיק כדי שאוכל להפיק בעזרתם את מה שיש בי. לכן דרושים מחזות כמובן, ומחזאים שמוכנים להמשיך את עבודתם גם לאחר גמר כתיבתו הפורמאלית של הטקסט. משום שהדיאלוג של היוצר עם יצירתו תוך קשר והפריה הדדית בינו לבין הבימאי והשחקנים, חייבים להימשך גם על הבימה. וזה אפילו כשמטפלים במחזה קלאסי. עליו להשתנות על-פי הכאן והעכשיו שעל רקעם הוא מוצג. זה תנאי בסיסי לכל יצירה תיאטרונית. ■

"יש הונג" בע"מ

רח' הס 14, ת"א

טל' 653147, 651239

חימיקלים בסיסיים
ומתכות מסוגים שונים.
יבוא — יצוא — חליפין
קומיסיון